TECHNICAL TRANSACTIONS | CZASOPISMO TECHNICZNE
ARCHITECTURE | ARCHITEKTURA
1-A/2016

10.4467/2353737XCT.16.083.5447

ELIZA SOCHACKA-SUTKOWSKA*

THE ROLE OF PARKS WITHIN THE PROCESS OF URBAN RENEWAL

ROLA PARKÓW MIEJSKICH W PROCESACH REWITALIZACJI OBSZARÓW ZDEGRADOWANYCH

A b s t r a c t

This article presents the significance and the renewal capability of urban parks. Both the existing and planned parks may be included in the renewal area although they do not meet the criteria of space deprivation. Nevertheless, they may, to a significant extent, increase the opportunities of endogenous development of the neighbouring crisis areas if they are combined with the parks functionally and spatially. A park investment may be one of the key elements of improving the quality of local inhabitants' life, but it may also have a strong symbolic impact in fighting with deprivation, answering the social and visual needs of an area.

Keywords: *urban park*, *renewal capability*, *townscape units*

S t r e s z c z e n i e

Artykuł prezentuje znaczenie i potencjał rewitalizacyjny parków miejskich. Zarówno te istniejące, jak i planowane mogą zostać włączone w obszar rewitalizacji, mimo że same często nie spełniają kryteriów degradacji przestrzeni. W istotnym stopniu zwiększyć jednak mogą szanse endogenicznego rozwoju obszarów kryzysowych, o ile zostaną funkcjonalnie i przestrzennie z nimi powiązane. Inwestycja parku może stanowić jeden z kluczowych elementów poprawy jakości życia mieszkańców oraz mieć silny wydźwięk symboliczny w walce z degradacją, odpowiadając na potrzeby społeczne i wizerunkowe obszaru.

Słowa kluczowe: *park miejski*, *potencjał rewitalizacyjny*, *jednostki krajobrazu miejskiego*

* Ph.D. Eng. Arch. Eliza Sochacka-Sutkowska, Department of Landscape Design, Faculty of Environmental Management and Agriculture, West Pomeranian University of Technology in Szczecin.

1. Introduction

An urban park constitutes the potentially most significant element of the urban greenery system – the most recognisable and desired by the local community, carrying in it cultural and social value. Simultaneously, however, the popularity of parks may be very different. According to Jane Jacobs: "Parks enjoy changeable popularity: from peaks of popularity to lowlands of interest"[1]. Also, the significance and impact of a park on the renewal of the urban structure may differ. The aim of this article is to present the possibilities and the conditions of using the potential which urban parks may carry for improvement of the inhabitants' quality of life as a part of the renewal processes.

2. Evaluation of the development capability of deprived areas in the renewal process

Renewal is a type of public intervention used on deprived areas including a long-term, coordinated and multi-dimensional planning and investment process. It aims at improving the quality of life of the inhabitants of deprived areas as well as reviving the socio-economic situation of local communities with the optimal use of endogenous conditions and strengthening of local capabilities[2].

Undertaking of renewal activities requires conducting an analysis of the condition of the urban area, which results in a diagnosis of degradation symptoms of the individual units of the urban landscape in social, spatial, economic and symbolic dimensions. The basic indicator of degradation is concentration of negative social phenomena. Nevertheless, economic, environmental, spatial and technical problems are taken into consideration in parallel. It is also worth emphasising that the occurrence of intense social problems is usually reflected in the remaining dimensions of degradation manifested in limited accessibility or isolation of the area, insufficient services and infrastructure, poor access to education, depreciation of buildings and lack of investments, noxious impact on the environment, lack of quality public and recreational space as well as a negative image of the area.

The extent of areas affected with the multi-layer degradation problem in Polish cities is very high. It is estimated that they constitute 20 per cent of the surface of invested urban areas, half of which are districts with historical buildings[3]. It is neither possible nor justifiable to include all deprived areas in the renewal process. Although the scope of crisis areas is more extensive than the intended scope of renewal intervention areas, their delimitation cannot only be reduced to such areas. The task of the initial phase of the renewal process is not only recognition of the type and degree of degradation, but also identification and evaluation of local attractiveness and endogenous development capabilities, which may be described

---

1 J. Jacobs, *Śmierć i życie wielkich miast Ameryki*, Centrum Architektury, Warszawa 2014, p. 105.

2 *Założenia ustawy o rewitalizacji*, MIiR, Departament Polityki Przestrzennej, 2015, http://www.mr.gov.pl/media/4443/zalozenia_rewitalizacji_przyjeta_przez_RM_240315.pdf (access: October 2015).

3 W. Jarczewski, *Przestrzenne aspekty rewitalizacji – śródmieścia, blokowiska, obszary poprzemysłowe, pokolejowe i powojskowe*, IRM, Rewitalizacja Miast Polskich, Vol. 4, Kraków 2009.

with renewal capability. Proper delimitation of renewal areas, from the perspective of consistency and effectiveness of intervention activities, requires that also territories with high potential of reversing the negative trend be included in these areas if they are spatially and functionally integrated with the crisis areas[4].

While selecting renewal areas, it is necessary to balance public interest, including the assessment of the scope of the possibility of obtaining social consent for intervention activities, which is easier to obtain in the case of areas characterised by high cultural value and strong identity, typical not only for the most precious historical areas of city centers, but also for characteristic places, being an inseparable part of the city landscape, which require comprehensive functional transformations, there being a possibility and need for including them in the structure of public spaces. Looking for identity determinants, including the cultural heritage resources of the urban landscape, is an important condition of assessing the renewal capability of urban areas. This identity is created not only by history of the place and culture, understood as material and spiritual achievements of the society, but also the location and environmental constraints as well as the socio-economic parameters being the outcome of the above[5]. The urban landscape is a record of complicated conditions and relations, which, as their complete expression, has a very strong influence on society and determines the extent of identification with a given place. Emphasising and protecting the elements which create the identity of an individual city landscape become the aim and, simultaneously, the tool of the renewal process.

3. The significance of a park in the urban renewal processes

Urban parks may play an important role for renewal of urbanised areas. Both the existing ones and the locations where it is possible to create a park may be included in a renewal area, a significant condition of which is the impact capability of an individual park on the deprived surrounding. The key element is assessment of the possibility of including a park in the system of the main public spaces of a recreational nature as well as combining it with key renewal investments as catalysts for the development of the area. The location of a park in relation to the public space network, its size, topography, neighbourhood and, as well as the design of entrances and the walkway system of the park create the conditions which should be taken into consideration while assessing the renewal capability of the facility.

What determines the uniqueness and importance of urban parks is the cultural values inscribed in its history and the specificity of park spaces. Preservation and emphasis of historical, symbolic and aesthetic values of a park help to build local identity. The functional

---

[4] E. Sochacka-Sutkowska, *Idea zrównoważonego rozwoju a polityka przestrzenna miasta (Analiza spójności i efektywności działań na przykładzie rewitalizacji Niebuszewa Bolinka w Szczecinie)*, [in:] *Gospodarka regionalna i lokalna a rozwój zrównoważony*, Z. Strzelecki, P. Legutko-Kobus (eds.), Studia KPZK, Vol. 152, Warszawa 2013.

[5] Z. Myczkowski, *Tożsamość i ochrona krajobrazów niezwykłych. Współczesne problemy ochrony krajobrazu*, Zarząd Lubelskich Parków Krajobrazowych, Lublin 2004; A. Łuczak, *Istota tożsamości miasta*, Samorząd terytorialny, Vol. 10, 2000.

program and the manner of development of a park should make use of the values transferred by the park, at the same time ensuring the social attractiveness of the facility to maximize the scale of its positive impact on the surrounding crisis areas.

4. The renewal quality of an urban park

From the point of view of renewal needs of deprived areas where, on the one hand, the aspect of utmost significance is the scope of positive impact of the renewal facility on the surrounding in the functional and social dimension, whereas, on the other hand, the power of cultural values is sought, which determines the identity of the place understood as its identification and significance, the desired features of an urban park that define the renewal quality may be formulated as:

- Accessibility,
- Functional and spatial continuity,
- Cultural value,
- Social attractiveness.

Accessibility is understood in this context as physical accessibility of the park and clarity of its structure, which is connected with the existence of functional and spatial obstacles. Parks are facilities of area importance within the urban structure therefore the location and marking of entrances are of extreme significance. The location of entrances should be consistent not only with the internal walkway system, but also with the external urban structure of the surrounding so that the layout of public spaces is taken into consideration, including in particular the pedestrian networks and the sources of potential users. Moreover, the visual accessibility of the park space is also significant, which is influenced by the articulation of entrances corresponding to their functional significance[6]. In order to make the main entrances clear and merge a park with the external public space, entrance squares are used in most currently developed urban parks. The scope of visual accessibility of a park from the surrounding areas, which determines the feeling of security and mental comfort of the users of green areas, is also determined by the kind of limits used, the type of neighbourhood and the continuity of view corridors.

Accessibility of the park also means easy orientation of a user in its area revealed in marking and clarity of the space. Elements making orientation easier are, in particular, clearly visible landmarks, a clear composition layout and the possibility of a distant view. The park dominants having an effect in a supra-local scale, except for their frequent artistic, symbolic or spiritual value, may be valuable for renewal of the surrounding area, playing the role of a landscape landmark. Increasing the accessibility of green areas by popularisation of knowledge about them may be achieved with the use of various media both in physical and virtual space. Introducing, into the city landscape, a kind of an "information membrane" presenting the functional and significance characteristics of parks may, on the one hand, encourage and facilitate access to individual greenery facilities and, on the other hand, it may also become a part of a more extensive image for the benefit of the redeveloped area.

---

[6] E. Sutkowska, *op. cit.*

Achieving **functional and spatial continuity** means including an urban park in a wider system of recreational public spaces of the redeveloped area. It is connected with the access road category, where the cost of reaching the nodal facility, which a park would become in the system of recreational public space, is expressed not only with time but also nuisance[7]. The functional and spatial continuity requires both introduction of new urban greenery facilities and providing connections between the existing ones through improvement of the functionality, comfort and security of street spaces for pedestrians. The construction of such sequences of green public space makes use of the public space, the existing greenery facilities as well as the wasteland areas or areas whose function has expired such as: water body banks, sequences of isolating green spaces as well as areas previously reserved for construction or the extension of transport systems - transformed and adapted to recreational functions[8]. Transformation of former road or rail transport systems, post-industrial or post-harbour areas into linear parks, boulevards and promenades introduce new value to the areas stand in need of renewal. Construction of the functional and spatial continuity of urban greenery in public spaces increases the recreational attractiveness and effectiveness of the greenery system and crystallizes the urban composition of the deprived area. The functions of culture, entertainment, services and recreation introduced in the renewal process should concentrate around the constructed system of public spaces, producing the synergy effect within the individual investments.

Continuous band systems of public space make it possible to introduce recreational greenery even in strongly urbanised areas, which were previously deprived, as well as in places which were previously a functional and spatial barrier isolating the area as one of the degradation factors. Ensuring the continuity of urban greenery systems enables the maintaining of visual, composition, transport and functional connections of greenery areas with the surrounding, which carries an important value, both an aesthetic and social one, improving the quality of life on the areas suffering from degradation.

Information about the **social attractiveness** of a park is provided by the number of users and undertaken activities. According to Jeffrey Hayward, what determines the attitude to a park is rather a reflection on who can be met there rather than landscape considerations or the possibility of recreation[9]. Parks should enable a wider spectrum of contact between people. A park of high social attractiveness enables its users to satisfy a whole range of social needs. It should answer the demand for group inclusion and integration, the need for prestige and representation and, finally, the need for interaction of various degrees of intensity, both activities that involve mutual contact with people and the passive, unilateral ones based mainly on observation[10].

The decision on undertaking an activity of recreational nature and, as a consequence, the appearance of social activities in the park is not obvious, it requires some favourable

---

[7] A. Lis, *Efektywnośc systemu zieleni rekreacyjnej w mieście w ujęciu psychologii środowiska*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2003.

[8] E. Sutkowska, *op. cit.*

[9] J. Hayward, *Urban parks. Research, Planning and Social Change*, [in:] *Public places and spaces*, New York 1989, p. 193.

[10] E. Sutkowska, *op. cit.*

conditions and high quality public space[11]. In parks, recreational activities and social contacts occur in specified landscape interiors. The basic affiliation space in the park is a recreational meadow, which should constitute an inseparable element of park management on the redeveloped area. It often is the core of the park's composition and its central location concentrates users in a natural manner. Recreational meadows are very flexible and functionally capacious spaces allowing a great deal of freedom of behaviour, a wide spectrum of intensity of social contacts, a possibility of spontaneous undertaking of various forms of activity as well as organisation of various events. Another spatial form concentrating the social life of a park is a park square, a broad alley and a centripetal amphitheatre arrangement. All of these have social value, simultaneously crystallising the composition of the whole park site.

The social attractiveness of a park is an important quality in the renewal process of deprived areas. A park which becomes a popular place for meetings and various forms of recreation for local inhabitants will, in a natural manner, increase the quality of living in the redeveloped area. Simultaneously, once it becomes the inhabitants' object of pride, it will influence an increased feeling of identity with the area thus strengthening social ties.

The cultural dimension of an urban park is determined by its historical, cognitive, aesthetic and spiritual value. Taking care of this aspect while designing a park may be strongly connected with the construction or strengthening of identity of the redeveloped area. Parks should be given an individual and unique character. There are many methods of assigning significance and uniqueness to a certain space and projects within this scope are often connected with several trends. Depending on local conditions and authors' concepts, a useful approach may be space thematisation, its intellectual complexity and symbolic encoding or its educational involvement with e.g. an ecological or historical message. A particularly important design method in the context of the renewal role of parks is emphasising the local tradition, which aims at maintaining the historical continuity of the area.

Park facilities developed on areas which previously played different roles should not erase the previous function and character of the place since they are an element of the identity of the whole area. On the contrary, parks created in post-industrial and post-harbour locations, former cemeteries, forts or military training grounds may be assigned a very special and unique semiotic and spatial value in the design process. This may be achieved by leaving relics of previous land management, for example, the elements of infrastructure, road surface, buildings, plant compositions, equipment, etc. The contrast created as a result of a clash of the function and form assigned to recreation with e.g. industrial aesthetics and symbolism may introduce specific aesthetics, which will strongly distinguish the facility on the cultural layer. Parks created within this trend, like gardens of memory, guard the identity and specifics of the place telling its history.

[11] J. Gehl, *Life between buildings*, The Danish Architectural Press, 2011.

5. Conclusion

Renewal of the urban structure is a complex, multi-dimensional process conducted on deprived areas of a city. It is not possible to speak about renewal of an urban park, but its revitalization, redevelopment or creation may be a valuable and effective element of the renewal process of the surrounding. The capability, which may be introduced by a park in the repair process, requires assessment from initial analyses conducted both as regards the analysis of the degree of degradation and the existing attractiveness and development capability of urban landscape units. The higher the historical, symbolic and aesthetic value is inscribed in the park space, the greater value the facility has for emphasising the identity of the place. The richer recreational program a park has to offer, the bigger is its capability of social influence. Nevertheless, both of these conditions are insufficient to qualify a park as a renewal facility and including it in the redeveloped area.

The renewal quality of urban parks is created by four defined features: accessibility, functional and spatial continuity, cultural value and social attractiveness. A development project for a park as a renewal facility must include the demeanor of its functional, spatial and symbolic connection with the redeveloped area. Then, it may become a recognisable and semiotically important place of social integration, taking the role of a renewal facility whose functioning has a strong influence on improving the quality of life on a deprived area. Without the integration of a park with the system of public spaces, where they will play the role of a node, and without using the synergy effect with other development-catalysing renewal projects concentrated around the constructed system, inclusion of a park in a renewal program is not effective.

1. Wstęp

Park miejski stanowi potencjalnie najważniejszy element systemu zieleni miejskiej – najbardziej rozpoznawalny i pożądany przez lokalną społeczność, niosąc w sobie wartości kulturowe i społeczne. Jednocześnie jednak popularność parków może być bardzo różna. Jak zauważa Jane Jacobs: „Parki cieszą się zmiennym powodzeniem: od szczytów popularności do nizin zainteresowania”[1]. Różne też może być znaczenie i wpływ parku na rewitalizację tkanki miejskiej. Artykuł ma na celu przedstawienie możliwości i warunków wykorzystania potencjału, jaki nieść mogą parki miejskie dla poprawy jakości życia mieszkańców w ramach prowadzenia procesów rewitalizacji.

2. Ocena potencjału rozwoju terenów zdegradowanych w procesie rewitalizacji

Rewitalizacja jest rodzajem interwencji publicznej, stosowanej na terenach zdegradowanych, o charakterze długofalowego, skoordynowanego i wielopłaszczyznowego procesu planistyczno-inwestycyjnego. Jej celem jest poprawa jakości życia mieszkańców rewitalizowanych obszarów oraz ożywienie sytuacji społeczno-gospodarczej lokalnych społeczności przy optymalnym wykorzystaniu endogenicznych uwarunkowań i wzmacnianiu lokalnych potencjałów[2].

Podjęcie działań rewitalizacyjnych wymaga przeprowadzenia analizy stanu obszarów miejskich, w wyniku której diagnozuje się symptomy degradacji poszczególnych jednostek krajobrazu miejskiego w wymiarze społecznym, przestrzennym, ekonomicznym i symbolicznym. Podstawowym wskaźnikiem degradacji jest koncentracja negatywnych zjawisk społecznych, jednak problemy gospodarcze, środowiskowe, przestrzenne i techniczne uwzględniane są paralelnie. Warto podkreślić, że występowanie nasilonych problemów społecznych zazwyczaj przekłada się na pozostałe wymiary degradacji, przejawiając się ograniczoną dostępnością lub izolacją obszaru, niedoborem usług i infrastruktury, słabym dostępem do edukacji, dekapitalizacją zabudowy i brakiem inwestycji, uciążliwościami środowiska, brakiem jakościowej przestrzeni publicznej i rekreacyjnej i wreszcie złym wizerunkiem obszaru.

Udział obszarów dotkniętych wielowarstwowym problemem degradacji w miastach polskich jest bardzo wysoki. Szacuje się, że stanowią ponad 20% powierzchni zainwestowanych obszarów miejskich, z czego ponad połowę stanowią dzielnice historycznej zabudowy[3]. Nie jest możliwe, i co więcej zasadne, aby objąć rewitalizacją wszystkie tereny zdegradowane. Jakkolwiek zakres obszarów kryzysowych jest rozleglejszy niż docelowy zakres obszarów interwencji rewitalizacyjnej, tak ich delimitacja nie może się tylko do nich ograniczać. Zadaniem wstępnej fazy procesu rewitalizacyjnego jest nie tylko rozpozna-

---

1 J. Jacobs, *Śmierć i życie wielkich miast Ameryki*, Centrum Architektury, Warszawa 2014, s. 105.

2 *Założenia ustawy o rewitalizacji*, Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, Departament Polityki Przestrzennej, Warszawa 2015.

3 W. Jarczewski, *Przestrzenne aspekty rewitalizacji – śródmieścia, blokowiska, obszary poprzemysłowe, pokolejowe i powojskowe*, IRM, seria Rewitalizacja Miast Polskich, t. 4, Kraków 2009.

nie rodzaju i stopnia degradacji, ale również identyfikacja i ocena lokalnych atrakcyjności i endogenicznych potencjałów rozwojowych, które określić można potencjałem rewitalizacyjnym. Poprawna z punktu widzenia spójności i efektywności działań interwencyjnych delimitacja obszarów rewitalizacji wymaga włączenia w te obszary również terenów o wysokim potencjale odwrócenia negatywnego trendu, o ile są one przestrzennie i funkcjonalnie zintegrowane z obszarami kryzysowymi[4].

Przy wyborze obszarów rewitalizacji konieczne jest wyważenie interesu publicznego, w tym ocena zakresu możliwości pozyskania zgody społecznej na działania interwencyjne, o którą zdecydowanie łatwiej w przypadku obszarów cechujących się wysokimi walorami kulturowymi i silną tożsamością, co charakteryzuje nie tylko najcenniejsze historycznie obszary centrum, ale też miejsca charakterystyczne, silnie wpisane w krajobraz miasta, które wymagają całościowych przekształceń funkcjonalnych, a jest możliwość i potrzeba wpisania ich w strukturę głównych przestrzeni publicznych. Poszukiwanie wyznaczników tożsamości, w tym zasobów dziedzictwa kulturowego krajobrazu miejskiego, jest istotnym warunkiem oceny potencjału rewitalizacyjnego obszarów miejskich. Tożsamość tę tworzy zarówno historia miejsca, kultura, rozumiana jako dorobek materialny i duchowy społeczeństwa, jak i uwarunkowania lokalizacyjne i przyrodnicze oraz stanowiące wynikową powyższych – parametry społeczno-gospodarcze[5]. Krajobraz miejski stanowi zapis tych skomplikowanych uwarunkowań i relacji i jako ich pełen wyraz bardzo silnie oddziałuje na człowieka, decydując o stopniu identyfikacji z danym miejscem. Podkreślenie i ochrona elementów budujących tożsamość poszczególnych jednostek krajobrazu miasta staje się w procesie rewitalizacji jednocześnie celem i narzędziem.

3. Znaczenie parku miejskiego w procesach rewitalizacji tkanki miejskiej

Parki miejskie mogą nieść ważną rolę dla rewitalizacji obszarów zurbanizowanych. Zarówno te istniejące, jak i tereny, na których istnieje możliwość utworzenia parku, mogą zostać włączone w obszar rewitalizacji, czego istotnym warunkiem jest potencjał oddziaływania danego parku na zdegradowane otoczenie. Kluczowa jest ocena możliwości wpisania parku w system głównych przestrzeni publicznych o charakterze rekreacyjnym oraz powiązania z kluczowymi inwestycjami rewitalizacyjnymi jako katalizatorami rozwoju obszaru. Położenie parku w relacji do sieci przestrzeni publicznych, jego wielkość, topografia, sąsiedztwo, a w dalszej perspektywie rozwiązanie wejść i układu komunikacyjnego parku tworzą uwarunkowania, które winny być brane pod uwagę w ocenie potencjału rewitalizacyjnego obiektu.

---

[4] E. Sochacka-Sutkowska, *Idea zrównoważonego rozwoju a polityka przestrzenna miasta (Analiza spójności i efektywności działań na przykładzie rewitalizacji Niebuszewa Bolinka w Szczecinie)*, [w:] *Gospodarka regionalna i lokalna a rozwój zrównoważony*, Z. Strzelecki, P. Legutko-Kobus (red.), Studia KPZK, Nr 152, Warszawa 2013.

[5] Z. Myczkowski, *Tożsamość i ochrona krajobrazów niezwykłych. Współczesne problemy ochrony krajobrazu*, Zarząd Lubelskich Parków Krajobrazowych, Lublin 2004; A. Łuczak, *Istota tożsamości miasta*, Samorząd terytorialny, Nr 10, 2000.

O wyjątkowości i randze parków miejskich decydują natomiast wartości kulturowe zapisane w historii i specyfice przestrzeni parku, gdzie obok walorów kompozycyjnych istotną rolę pełni czytelność genezy i dawnej roli obiektu. Zachowanie i podkreślenie wartości historycznych, symbolicznych i estetycznych parku pomaga budować lokalną tożsamość. Program funkcjonalny i sposób zagospodarowania parku powinny wykorzystywać przenoszone przez park wartości, a jednocześnie zapewnić atrakcyjność społeczną obiektu, tak aby zmaksymalizować skalę jego pozytywnego oddziaływania na otaczające obszary kryzysowe.

4. Jakość rewitalizacyjna parku miejskiego

Z punktu widzenia potrzeb rewitalizacyjnych obszarów zdegradowanych, gdzie z jednej strony szczególne znaczenie ma zakres pozytywnego oddziaływania obiektu rewitalizacyjnego na otoczenie w wymiarze funkcjonalnym i społecznym, a z drugiej poszukiwana jest siła wartości kulturowych, które wyznaczą tożsamość miejsca, rozumianą jako jego identyfikacja, jak i znaczenie, sformułować można pożądane, definiujące jakość rewitalizacyjną cechy parku miejskiego jako:

- dostępność,
- ciągłość funkcjonalno-przestrzenną,
- wartość kulturową,
- atrakcyjność społeczną.

Dostępność rozumiana jest w tym kontekście jako fizyczna osiągalność parku oraz czytelność jego struktury, co związane jest z istnieniem przeszkód funkcjonalno-przestrzennych. Parki to obiekty o znaczeniu obszarowym w tkance miejskiej. Ogromne znaczenie odgrywa zatem rozmieszczenie i oznakowanie wejść. Lokalizacja wejść winna być spójna nie tylko z wewnętrznym układem komunikacyjnym parku, ale również z zewnętrzną strukturą urbanistyczną otoczenia, tak aby uwzględniony był układ przestrzeni publicznych, zwłaszcza ciągów pieszych oraz źródeł potencjalnych użytkowników. Ponadto istotna jest też wizualna dostępność przestrzeni parku, na co wpływa odpowiednia dla znaczenia funkcjonalnego artykulacja wejść[6]. W celu uczytelnienia głównych wejść oraz scalenia parku z zewnętrzną przestrzenią publiczną w większości współcześnie realizowanych na terenach rewitalizacji parków miejskich stosowane są place wejściowe. O zakresie dostępności wizualnej parku z terenów otaczających, decydującej o poczuciu bezpieczeństwa i komfortu psychicznego użytkowników terenów zieleni, stanowi również rodzaj zastosowanych granic, typ sąsiedztwa oraz ciągłość osi widokowych.

Dostępność parku oznacza również łatwą orientację użytkownika w jego obszarze, przejawiając się w oznakowaniu i czytelności przestrzeni. Elementy ułatwiające orientację to przede wszystkim dobrze widoczne obiekty charakterystyczne, czytelny układ kompozycyjny i możliwość dalekiego spojrzenia. Dominanty parku, oddziałujące w skali ponadlokalnej, obok swojej nierzadkiej wartości artystycznej, symbolicznej czy duchowej, mogą być cenne dla rewitalizacji otaczającego obszaru, pełniąc rolę krajobrazowego landmarku.

---

[6] E. Sutkowska, *Kształtowanie przestrzeni publicznej w systemie zieleni miejskiej na przykładzie Szczecina*, praca doktorska, Politechnika Wrocławska, Wrocław 2007.

Zwiększeniu dostępności terenów zieleni przez popularyzację wiedzy o nich służyć może wykorzystanie różnorodnych nośników – zarówno w przestrzeni fizycznej, jak i wirtualnej. Wprowadzenie do krajobrazu miasta rodzaju „membrany informacyjnej", ukazującej charakterystykę funkcjonalną i znaczeniową parków, może z jednej strony zachęcić i ułatwić dotarcie do poszczególnych obiektów zieleni, z drugiej natomiast wpisywać się w szersze działania wizerunkowe na rzecz rewitalizowanego obszaru.

Osiągnięcie cechy **ciągłości funkcjonalno-przestrzennej** oznacza wpisanie parku miejskiego w szerszy system rekreacyjnych przestrzeni publicznych rewitalizowanego obszaru. Wiąże się z kategorią drogi-dojścia, gdzie koszt dotarcia do obiektu węzłowego, jakim w systemie rekreacyjnych przestrzeni publicznych stałby się park, wyraża się nie tyko czasem, ale i uciążliwością[7]. Ciągłość funkcjonalno-przestrzenna wymaga zarówno wprowadzenia nowych obiektów zieleni miejskiej, jak i szukania powiązań pomiędzy istniejącymi przez poprawę funkcjonalności, komfortu i bezpieczeństwa przestrzeni ulic dla pieszych. Do budowy tak rozumianych ciągów zielonej przestrzeni publicznej wykorzystuje się uliczną przestrzeń publiczną, istniejące obiekty zieleni, jak i tereny nieużytków lub tereny, których funkcja się wyczerpała, takie jak: nabrzeża zbiorników wodnych, ciągi zieleni izolacyjnej oraz tereny dotychczas rezerwowane pod budowę lub rozbudowę układów komunikacyjnych – przekształcane i adaptowane na funkcje rekreacyjne[8]. Przekształcenie dawnych układów komunikacji kołowej czy szynowej, terenów poprzemysłowych czy poportowych na parki linearne, bulwary i promenady wprowadza nową jakość na obszarze wymagającym rewitalizacji. Budowa ciągłości funkcjonalno-przestrzennej przestrzeni publicznej zieleni miejskiej zwiększa atrakcyjność i efektywność rekreacyjną systemu zieleni oraz krystalizuje kompozycję urbanistyczną obszaru zdegradowanego. Wprowadzane w procesie rewitalizacji funkcje kultury, rozrywki, usług i rekreacji winny koncentrować sie wokół budowanego systemu przestrzeni publicznych, dając efekt synergii oddziaływania poszczególnych inwestycji.

Ciągłe, pasmowe układy rekreacyjnej przestrzeni publicznej dają możliwość wprowadzenia zieleni rekreacyjnej nawet do silnie zurbanizowanych obszarów, często jej dotychczas pozbawionych, oraz w miejsca, które wcześniej stanowiły barierę funkcjonalno-przestrzenną, izolującą obszar jako jeden z czynników degradacji. Zapewnienie ciągłości układom zieleni miejskiej pozwala utrzymać powiązania widokowe, kompozycyjne, komunikacyjne i funkcjonalne terenu zieleni z otoczeniem, co niesie w sobie istotny walor zarówno estetyczny, jak i społeczny, podnosząc jakość życia na obszarach dotkniętych degradacją.

O społecznej atrakcyjności parku informuje ilość użytkowników i podejmowanych aktywności. Według Jeffreya Haywarda o pójściu do parku często decyduje raczej refleksja na temat tego, kogo tam można spotkać, niż względy krajobrazowe lub możliwości rekreacji[9]. Parki winny umożliwiać zaistnienie jak najszerszego spektrum kontaktów między ludźmi. Park o wysokiej atrakcyjności społecznej daje możliwość realizacji swoim użytkownikom

---

7 A. Lis, *Efektywnośc systemu zieleni rekreacyjnej w mieście w ujęciu psychologii środowiska*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2003.

8 E. Sutkowska, *op. cit.*

9 J. Hayward, *Urban parks. Research, Planning and Social Change*, [w:] *Public places and spaces*, New York 1989, s. 193.

wielu potrzeb społecznych. Odpowiadać winien na potrzebę przynależności i integracji z grupą, potrzebę prestiżu oraz reprezentacji i wreszcie potrzebę interakcji o różnym stopniu intensywności, zarówno tych aktywnych, polegających na obustronnym kontakcie między ludźmi, jak i biernych, jednostronnych, opartych zwłaszcza na obserwacji[10].

Decyzja o podjęciu aktywności o charakterze rekreacyjnym, a w ich konsekwencji zaistnienie aktywności społecznych w parku, nie jest oczywista, wymaga bowiem zapewnienia sprzyjających warunków i wysokiej jakości przestrzeni publicznej[11]. W parkach aktywności rekreacyjne i kontakty społeczne zachodzą w określonych wnętrzach krajobrazowych. Podstawową przestrzenią afiliacyjną parku jest łąka rekreacyjna, która winna stanowić nieodzowny element zagospodarowania parku na obszarze rewitalizowanym. Często stanowi rdzeń kompozycji parku, a jej centralna lokalizacja w naturalny sposób skupia użytkowników. Łąki rekreacyjne są przestrzeniami bardzo elastycznymi i pojemnymi użytkowo, dając dużą swobodę zachowań, szerokie spektrum intensywności kontaktów społecznych, możliwość spontanicznego podjęcia rozmaitych form aktywności, jak też organizacji różnorodnych imprez i wydarzeń. Inna formą przestrzenną, ogniskującą życie społeczne parku, jest plac parkowy, szeroka aleja oraz dośrodkowy układ amfiteatralny. Wszystkie posiadają walor społeczny, krystalizując jednocześnie kompozycję całości założenia parkowego.

Społeczna atrakcyjność parku jest ważną jakością w procesie rewitalizacji obszarów zdegradowanych. Park, który stanie się popularnym, ulubionym miejscem spotkań i zróżnicowanych form rekreacji dla okolicznych mieszkańców, w naturalny sposób podniesie jakość zamieszkania na rewitalizowanym obszarze. Jednocześnie, gdy stanie się przedmiotem dumy mieszkańców, wpłynie na wzrost poczucia tożsamości z miejscem i wzmocnienie więzi społecznych.

Warstwę kulturową parku miejskiego wyznacza jego wartość historyczna, poznawcza, estetyczna i duchowa. Dbałość o ten aspekt w projektowaniu parku silnie wpisać się może w budowę lub wzmocnienie identyfikacji i wizerunku obszaru rewitalizacji. Parki winny otrzymać zindywidualizowany i niepowtarzalny charakter. Sposobów nadania przestrzeni znaczenia i wyjątkowości jest wiele, a projekty w tym zakresie wpisują się w kilka nurtów. W zależności od lokalnych uwarunkowań i koncepcji autorów narzędziem stać się może tematyzacja przestrzeni lub intelektualne jej skomplikowanie i symboliczne zakodowanie czy też dydaktyczne zaangażowanie, na przykład z ekologicznym lub historycznym przesłaniem. Szczególnie ważną w kontekście roli rewitalizacyjnej parków metodą projektową jest akcentowanie lokalnej tradycji, której celem jest zachowanie ciągłości historycznej miejsca.

Obiekty parkowe, realizowane na terenach pełniących wcześniej odmienne role, nie powinny zamazywać dawnej funkcji i charakteru miejsca, gdyż są one elementem tożsamości całego obszaru. Przeciwnie, parki powstające w miejscach poprzemysłowych, poportowych, dawne cmentarze, forty czy poligony mogą w procesie projektowym otrzymać bardzo szczególny i wyjątkowy walor semiotyczny i przestrzenny. Może to mieć wyraz w pozostawieniu reliktów dawnego zagospodarowania, na przykład elementów infrastruktury, nawierzchni, zabudowań, kompozycji roślinnej, urządzeń itd. Kontrast, jaki powstaje w wyniku zderzenia funkcji i formy przypisanej rekreacji z estetyką i symboliką, na przy-

[10] E. Sutkowska, *op. cit.*

[11] J. Gehl, *Life between buildings*, The Danish Architectural Press, 2011.

kład przemysłową, może wnieść szczególną estetykę, silnie wyróżniając obiekt w warstwie kulturowej. Powstające w tym nurcie parki niczym ogrody pamięci strzegą tożsamości i specyfiki miejsca, opowiadając jego historię.

5. Podsumowanie

Rewitalizacja tkanki miejskiej jest złożonym, wielowarstwowym procesem, prowadzonym na zdegradowanych obszarach miasta. Nie można mówić o rewitalizacji parku miejskiego, ale jego zagospodarowanie, rewaloryzacja lub utworzenie może być cennym i skutecznym elementem procesu rewitalizacyjnego otoczenia. Potencjał, jaki w procesie naprawczym może wnieść park, wymaga oceny już na etapie analiz wstępnych, prowadzonych zarówno pod względem analizy stopnia degradacji, jak i istniejących atrakcyjności i potencjałów rozwojowych jednostek krajobrazu miejskiego. Im wyższa wartość historyczna, symboliczna czy estetyczna, zapisana w przestrzeni parku, tym większy walor obiektu do podkreślenia tożsamości miejsca. Im bogatszy program rekreacyjny posiada park, tym większy niesie potencjał społecznego oddziaływania. Jednak oba te warunki są niewystarczające do zakwalifikowania parku jako obiektu rewitalizacyjnego i objęcia go obszarem rewitalizacji.

Jakość rewitalizacyjną parków miejskich kreują cztery zdefiniowane cechy: dostępność, ciągłość funkcjonalno-przestrzenna, wartość kulturowa i atrakcyjność społeczna. Projekt zagospodarowania parku stanowiącego obiekt rewitalizacyjny musi obejmować sposób funkcjonalnego, przestrzennego i symbolicznego powiązania go z rewitalizowaną przestrzenią. Wówczas stać się on może rozpoznawalnym i semiotycznie ważnym miejscem społecznej integracji, przyjmując rolę obiektu rewitalizacyjnego, którego funkcjonowanie silnie oddziałuje na poprawę jakości życia na zdegradowanym obszarze. Autorka stoi na stanowisku, iż bez integracji parku z systemem przestrzeni publicznych, gdzie pełnić on będzie rolę węzła, oraz bez wykorzystania efektu synergii z pozostałymi katalizującymi rozwój projektami rewitalizacyjnymi, skoncentrowanymi wokół budowanego systemu, włączenie parku w program rewitalizacji nie jest efektywne.

REFERENCES/LITERATURA

[1] Gehl J., *Life between buildings*, The Danish Architectural Press, 2011.

[2] Hayward J., *Urban parks. Research, Planning and Social Change*, [in:] *Public places and spaces*, New York 1989.

[3] Jacobs J., *Śmierć i życie wielkich miast Ameryki*, CA, Warszawa 2014.

[4] Jarczewski W., *Przestrzenne aspekty rewitalizacji – śródmieścia, blokowiska, obszary poprzemysłowe, pokolejowe i powojskowe*, IRM, Rewitalizacja Miast Polskich, Vol. 4, Kraków 2009.

[5] Lis A., *Efektywnośc systemu zieleni rekreacyjnej w mieście w ujęciu psychologii środowiska*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 2003.

[6] Łuczak A., *Istota tożsamości miasta*, Samorząd terytorialny, Vol. 10, 2000.
[7] Myczkowski Z., *Tożsamość i ochrona krajobrazów niezwykłych. Współczesne problemy ochrony krajobrazu*, Zarząd Lubelskich Parków Krajobrazowych, Lublin 2004.
[8] Sochacka-Sutkowska E., *Idea zrównoważonego rozwoju a polityka przestrzenna miasta (Analiza spójności i efektywności działań na przykładzie rewitalizacji Niebuszewa Bolinka w Szczecinie)*, [in:] *Gospodarka regionalna i lokalna a rozwój zrównoważony*, Strzelecki Z., Legutko-Kobus P. (eds.), Studia KPZK, Vol. 152, Warszawa 2013, p. 413-425.
[9] Sutkowska E., *Kształtowanie przestrzeni publicznej w systemie zieleni miejskiej na przykładzie Szczecina*, doctoral dissertation, Politechnika Wrocławska, Wrocław 2007.
[10] *Założenia ustawy o rewitalizacji*, MIiR, Departament Polityki Przestrzennej, http://www.mr.gov.pl/media/4443/zalozenia_rewitalizacji_przyjeta_przez_RM_240315.pdf (access: October 2015).